

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ-ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІКТІҢ НЕГІЗДЕРІ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ ЖАУАПКЕРШІЛІК ТҮСІНІГІ

Төлеутай Сұңкар Серікұлы

sunkar_777@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Халықаралық құқық мамандығының 3-курс студенті
Қазақстан Республикасы, Нұр-Сұлтан қаласы
Ғылыми жетекші: Сейдеш.Б.Б

Аннотация: мақала маңызды тұрғыдан саласын халықаралық-құқықтық жауапкершілік мемлекеттер негіздер бойынша жауапкершілік. Автор түрлі жауапкершілік негіздерінің түрлері, халықаралық құқық доктринасында осы мәселе бойынша терминологиялық әртүрлі оқуларды анықтайды.

Аннотация: статья посвящена важнейшему аспекту отрасли международно-правовой ответственности государств – основаниям ответственности. Автор рассматривает различные виды оснований ответственности, выявляет терминологические разночтения по данному вопросу в доктрине международного права.

Annotation: the article is devoted to an important aspect of the branch of international responsibility of states – the reasons of responsibility. The author discusses the various types of responsibility reasons, reveals terminological ambiguity of this issue in the doctrine of international law.

Түйін сөздер: Жауапкершілік, Мемлекет, Халықаралық құқық.

Ключевые слова: ответственность, государства, международное право.

Key words: responsibility, states, international law.

Халықаралық-құқықтық жауапкершілік проблемасы қазіргі заманғы халықаралық құқықтың ең қызықты және перспективалы салаларының бірі болып табылады. Дат халықаралық заңгер М. Соренсен 1960-шы жылдары жауапкершілік мәселелерін қарастыра отырып, "ешқандай басқа тақырып сонша даулардың көтермегенін атап өтті, мемлекеттердің жауапкершілігі ретінде, және ешқандай басқа облыс теория тұрғысынан түсініксіз және шатастырылған емес "[1]. Бұл қалыптасуы осы салалар жеткілікті баяу жүреді қарқынмен байланысты изрядной политизированности проблематикамен байланысты кез келген мәселелертжауапкершілік. Комиссиясы БҰҰ құқығы 1949 жылдан бастап халықаралық-құқықтық жауапкершілік проблемасымен айналысады, онда Біріккен Ұлттар Ұйымының өзі құрылған сәттен бастап іс жүзінде бар. Кодификациялау жауапкершілік саласына қатысты ережелер 1956 жылдан бері жүргізілген және жарты ғасырға жуық осы мәселе бойынша маңызды пікірталас, 2001 жылы жобаны қабылдауға ұласқан мемлекеттердің жауапкершілігі туралы төрт ғасырдан астам комиссиямен әзірленген. Бұл үдеріске кең комиссия дайындаған баптарға өз ескертулерін ұсынған үкіметтер тобы, олар мұқият ескерілді. Іс болдыоңай емес, себебі үкіметтер позициялары елеулі шығын.[2]. Ең маңызды мәселе-жауапкершілік жауаптылықтың басталу негіздері туралы мәселе болып табылады. Жауапкершілік мемлекеттердің туындауы мүмкін жасағаны үшін халықаралық құқық бұзушылық немесе зиян келтіру нәтижесінде белгілі бір халықаралық-құқықтық қызмет, мысалы, халықаралық ғарыш, теңіз, экологиялық құқық. Мәселен, мысалы, мемлекеттердің жауапкершілігі туралы келісім-шартта айтылған. зерттеу және пайдалану жөніндегі 1967 жылғы Айды және басқа да аспан денелерін қоса алғанда, кеңістіктер. Ядролық залал үшін азаматтық жауапкершілік туралы Вена конвенциясының, 1972 жылғы ғарыш объектілері келтірген залал үшін халықаралық жауапкершілік туралы конвенцияның, 1964 жылғы Ядролық залал үшін азаматтық жауапкершілік туралы Вена конвенциясының, бұл шарттар мемлекеттердің жауапкершілігі туралы жалпы нормаларды тікелей кодтаумен байланысты емес. Сонымен

қатар, жауапкершілікке қатысты кейбір нормалар құқық халықаралық шарттар, мысалы, бұзылған шартты тоқтату туралы немесе келісім-шартты жарамсыз деп тану күші. Жауапкершілік болған кезде туындайды. белгілі бір негіздер, понимаемых екі "не үшін" жауапкершілік туындайды "және" не үшін"жауапкершілік туындайды" [3]. Халықаралық-құқықтық әдебиетте сондай-ақ кездеседі "деген терминдер пайда болуы халықаралық-құқықтық жауапкершілік», "нормативтік базасы халықаралық-құқықтық пайда болу шарттары бұл осы саланың теориялық регламенттеу пайдасына жүрмейді.

Доктринада жауапкершілік негіздерін жіктеуге қатысты Бірлік жоқ, алайда көптеген зерттеушілер халықаралық-құқықтық жауапкершіліктің заңдық және нақты негіздерін белгілейді. Кейбір авторлар қосымша көрсетеді жауаптылықтың процессуалдық негіздері [4]

Халықаралық құқықтық жауапкершіліктің заңды негіздері

халықаралық құқық субъектілерінің қандай да бір іс-әрекеттерін құқыққа қайшы, нехалықаралық құқық нормаларын қамтитын,

халықаралық құқық субъектілері бұзған. Олардың қатарына дәстүрлі түрде "шарттар, әдет-ғұрыптар, халықаралық соттар мен арбитраждардың шешімдері, халықаралық ұйымдардың міндетті актілері, халықаралық конференциялар мен кеңестердің кейбір актілері, халықаралық-құқықтық сипаттағы мемлекеттердің жекелеген бір жақты актілері" жатады [5]. Қажет сондай-ақ, "халықаралық құқық бұзушылық кезінде халықаралық-құқықтық норманың өзі емес, субъектілердің халықаралық тәртіп ережесін сақтау міндеттемелері бұзылып отыр" [6], тиісінше, қорытынды жасауға болады, "заңды негіз көздерінің шеңбері мемлекеттердің жауапкершілігі айтарлықтай кең егер көздерге қатысты болса, халықаралық құқық көздерінің дәстүрлі түсінігіндегі шеңбері халықаралық құқық, ең алдымен, жатады

бір мезгілде мемлекеттер жауапкершілігінің негізгі көздері болып табылатын шарт пен әдет-ғұрып, жауапкершілік көздері деп ұйғаратын басқа да заңдық міндетті актілерді да есептеу керек. Мемлекеттердің белгілі бір мінез-құлқы " [7] Халықаралық құқық доктринасында жоқ

халықаралық-құқықтық жауапкершілік тақырыбына қатысты терминдер саласындағы бірлік. Мысалы, "халықаралық жауапкершіліктің нормативтік негіздері" және " халықаралық жауапкершілік". Әлбетте, заңды, халықаралық жауапкершіліктің нормативтік және құқықтық негіздері синонимдік терминдер болып табылады, алайда, халықаралық құқық саласының прогрессивті дамуы үшін жауапкершілікті жою қажет. Жауаптылықтың нақты негіздері халықаралық құқық бұзушылық ретінде жіктеуге болатын заңдық фактілердің жиынтығы болып табылады: "Жауапкершілікті жүзеге асыру үшін

арнайы За[8]. Комиссиясы БҰҰ құқықтар жауаптылықтың нақты негіздерінің элементтері:

а) іс-әрекетте немесе әрекетсіздікте болатын қандай да бір мінез-құлық халықаралық құқыққа сәйкес мемлекетке берілуі мүмкін және Б) мұндай мінез-құлық осы мемлекеттің халықаралық міндеттемесін бұзу "[9]. Осылайша, бұл туралы мәселе, мемлекеттің нақты әрекеті болып табыла ма жауаптылықтың нақты негізі онда құқық бұзушылықтың қажетті белгілерінің болуына байланысты болады. Жауаптылықтың іс жүргізу негіздері-бұл халықаралық-құқықтық жауапкершілік негіздерін белгілеу және халықаралық құқық субъектісін жауапкершілікке тарту процедурасының өзі: "құзыретті орган (мемлекет, халықаралық ұйым, судья) нақты фактілер болып табылатындығын атап өту қажет. Абстрактілі белгілі " [10]. Мұндай рәсім халықаралық-құқықтық актіде белгіленуі мүмкін немесе оны қолданатын органдардың қалауы бойынша айқындалуы мүмкін. жауапкершілік шаралары.

Мемлекет дерексіз құқықтық санат болып табылады, сондықтан-жауапты мемлекеттік субъектілердің шеңберін анықтау маңызды сәт болып табылады. Бірінші кезекте бұл, әрине, мемлекеттік органдар: "Мемлекеттің кез келген органының мінез-құлқы, сәйкес осындай мәртебесі бар осы мемлекеттің құқығы халықаралық құқыққа сәйкес және, бұл жағдайда аталған орган осы мемлекеттің әрекеті ретінде әрекет еткен". Қандай да бір мемлекеттік

органның мәртебесі ұлттық заңнамамен айқындалады. Алайда, кез келген жағдайда "мемлекет өз органдары үшін, тек өз органдары мен барлық органдары үшін "[11]. Үшін мемлекеттің осы ажырамайтын байланысы, оның

құқық бұзушылық субъектісінің және жауапкершілік субъектісінің сәйкес еместігін анықтауға болады, бұл мемлекеттердің халықаралық жауапкершілік құқығының ерекшелігін құрайды. Сондай-ақ, Халықаралық заңгерлер арасында маңызды және пікірталас болып табылады. Халықаралық құқық бұзушылық мемлекеттік па деген сұрақ қарастырады. Халықаралық құқық доктринасында мемлекет кінәсінің проблемасы әрдайым өткір пікірталастар тудырды, өйткені ол тығыз мемлекеттің егемендігі мәселелерімен байланысты. Жауапкершілік туралы мақалалар жобасына сәйкес халықаралық құқық комиссиясы БҰҰ мақалалардың жобасына мемлекеттің кінәсінің элементін құқық бұзушылықтың қажетті белгісі ретінде енгізбеген.

Осылайша, сіз айта аласыз, мемлекеттердің халықаралық-құқықтық жауапкершілігінің негіздері жауапкершілік тақырыбымен байланысты аспектілер халықаралық құқықта, бұл өте терминологиялық келіспеушіліктер мен тіпті алшақтықтар бар даулы тақырып неғұрлым елеулі сәттері, мысалы саны бөлінген негіздер жауапкершілік. Тек осы тақырыпты кодтау және әзірлеу бойынша одан әрі күш-жігер қазіргі халықаралық құқықтың осы маңызды саласына прогрессивті дамуға көмектесе алады әрі қарай және оң әсері.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Sorensen M. Principes de droit international public. Recueil des cours de l'Academie de droit international de La Haye. 1960. P. 217.
2. Лукашук И.И. Право международной ответственности. М., 2004. С. 64.
3. Русецкий А.Е. Понятие и основания международноправовой ответственности. М., 2001. URL: <http://zakon.rin.ru/cgi-bin/view.pl?midr=491&id=661>
4. См., например: Русецкий А.Е. Понятие и основания международно-правовой ответственности.
5. Игнатенко Г.В., Тиунов О.И. Международное право. М., 1999. С. 340.
6. Русецкий А.Е. Понятие и основания международноправовой ответственности.
7. Решетов Ю.А. Борьба с международными преступлениями против мира и безопасности. М., 1983. С. 84.
8. Алексеев С.С. Общая теория права. М., 1982. С. 173.
9. Доклад Комиссии международного права ООН. НьюЙорк, 2001. Ст. 3 «Элементы международно-противоправного деяния». URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/responsibility.pdf
10. Игнатенко Г.В., Тиунов О.И. Международное право. С. 340.
11. Аречага Э.Х. Современное международное право. М., 1983. С. 416